

YOQILG'I-ENERGETIKA KORXONALARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH MANBALARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH YO'NALISHLARI

Shukurillaev Jahongir Botir o'g'li
Toshkent kimyo-texnologiya instituti

mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0008-5362-873

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20609415>

Yoqilg'i-energetika majmuasi mamlakat iqtisodiyotining strategik tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Sanoat ishlab chiqarishi, transport, kommunal xizmatlar, aholi turmush darajasi va hududiy infratuzilmaning barqaror rivojlanishi bevosita ushbu sohaning moliyaviy-iqtisodiy holati, texnik quvvatlari va investitsion faolligiga bog'liqdir.

Bugungi sharoitda energiya resurslariga bo'lgan talabning ortib borishi, mavjud ishlab chiqarish va yetkazib berish tarmoqlarini modernizatsiya qilish zarurati, texnik yo'qotishlarni kamaytirish hamda energiya samaradorligini oshirish yoqilg'i-energetika korxonalarida investitsiya loyihalarini kengaytirishni talab etmoqda. Biroq yirik investitsiya loyihalarini amalga oshirish katta hajmdagi uzoq muddatli moliyaviy resurslarni talab qiladi. Bunday sharoitda faqat bitta moliyalashtirish manbasiga tayanish korxonaning moliyaviy barqarorligini zaiflashtirishi, loyiha ijrosida kechikishlar yuzaga keltirishi va investitsion samaradorlikni pasaytirishi mumkin. Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish deganda davlat byudjeti mablag'lari, korxonaning ichki moliyaviy resurslari, tijorat banklari kreditlari, xorijiy investitsiyalar, xalqaro moliya institutlari mablag'lari, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari va kapital bozori instrumentlaridan uyg'un holda foydalanish tushuniladi.

1-jadval

Yoqilg'i-energetika korxonalarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari

Moliyalashtirish manbasi	Mazmuni	Asosiy afzalligi
Davlat byudjeti mablag'lari	Strategik loyihalarni qo'llab-quvvatlash	Yirik loyihalarni boshlashga yordam beradi
Korxonaning ichki mablag'lari	Sof foyda va amortizatsiya ajratmalari	Moliyaviy mustaqillikni oshiradi
Tijorat banklari kreditlari	Uzoq muddatli kreditlarni jalb qilish	Loyihalarni tezroq amalga oshirishga yordam beradi
Xalqaro moliya institutlari	Kredit, grant va texnik yordam	Uzoq muddatli va nisbatan arzon kapital manbai
Davlat-xususiy sheriklik	Davlat va xususiy sektor hamkorligi	Risk va xarajatlar tomonlar o'rtasida taqsimlanadi

1-jadvaldan ko‘rinadiki, yoqilg‘i-energetika korxonalarini uchun investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda turli manbalardan foydalanish zarur. Har bir manbaning o‘ziga xos afzalliklari va cheklovlari mavjud. Davlat byudjeti mablag‘lari strategik loyihalarni qo‘llab-quvvatlasa, tijorat banklari kreditlari investitsion jarayonlarni tezlashtirish imkonini beradi.

Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilishning birinchi ustuvor yo‘nalishi korxonaning ichki moliyaviy salohiyatidan samarali foydalanishdir. Bunda amortizatsiya ajratmalarini maqsadli yo‘naltirish, sof foydaning ma‘lum qismini investitsiya dasturlariga ajratish va operatsion xarajatlarni maqbullashtirish muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchi ustuvor yo‘nalish tijorat banklari kreditlaridan oqilona foydalanishdir. Yoqilg‘i-energetika korxonalarida investitsiya loyihalarini odatda uzoq muddatli bo‘lgani sababli qisqa muddatli va yuqori foizli kreditlar investitsion samaradorlikka salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Uchinchi yo‘nalish xalqaro moliya institutlari resurslarini keng jalb qilish bilan bog‘liqdir. Bunday manbalar nafaqat mablag‘, balki loyiha boshqaruvi, ekologik talablar va moliyaviy monitoring standartlarini ham takomillashtirishga xizmat qiladi.

Ichki moliyaviy resurslar	Bank kreditlari va obligatsiyalar	Xalqaro moliya institutlari	Davlat-xususiy sheriklik	Xorijiy investitsiya va texnologiya
---------------------------	-----------------------------------	-----------------------------	--------------------------	-------------------------------------

1-rasm. Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish yo‘nalishlari

1-rasmda ko‘rsatilgan yo‘nalishlar investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda yagona manbaga qaramlikni kamaytirish va moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalishlarning amaliyotga joriy etilishi investitsiya dasturlarining ijro intizomini kuchaytiradi.

Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish nafaqat mablag‘ jalb qilish, balki investitsiya risklarini boshqarish mexanizmi hamdir. Bitta manbaga haddan tashqari bog‘lanish loyihaning moliyaviy zaifligini kuchaytiradi. Masalan, faqat bank kreditlari hisobidan moliyalashtiriladigan loyiha foiz stavkalari oshishi natijasida qo‘shimcha bosimga duch kelishi mumkin.

Shu sababli har bir yirik investitsiya loyihasi bo‘yicha moliyalashtirish portfeli ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir. Bunda loyihaning umumiy qiymati bir nechta manba o‘rtasida taqsimlanadi va moliyaviy yuklama kamaytiriladi.

2-jadval

Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish bo‘yicha tavsiya etiladigan choralar

Yo‘nalish	Asosiy chora	Kutiladigan natija
Ichki mablag‘larni safarbar etish	Amortizatsiya va sof foydaning bir qismini investitsiya dasturlariga yo‘naltirish	Korxonaning moliyaviy mustaqilligi ortadi
Kredit resurslarini maqbullashtirish	Uzoq muddatli, past foizli va imtiyozli davrga ega kreditlarni tanlash	Qarz yuklamasi kamayadi
Xalqaro moliyalashtirish	Xalqaro moliya institutlari bilan loyiha asosida hamkorlikni kuchaytirish	Arzonroq kapital va ilg‘or loyiha standartlari joriy etiladi

Davlat-xususiy sheriklik	Xususiy investorlar ishtirokida infratuzilma loyihalarini amalga oshirish	Byudjet yuklamasi kamayadi
Risklarni boshqarish	Valyuta, inflyatsiya, likvidlilik va loyiha kechikishi risklari bo'yicha risk xaritasini shakllantirish	Moliyaviy barqarorlik kuchayadi

2-jadvalda keltirilgan choralar investitsiya loyihalarini moliyalashtirish tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, ichki mablag'lar, kredit resurslari, xalqaro moliya institutlari va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini o'zaro uyg'unlashtirish loyihaning moliyaviy samaradorligini oshiradi.

Amaliy nuqtayi nazardan qaralganda, moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilishi lozim. Birinchi bosqichda investitsiya loyihasining texnik-iqtisodiy asoslari, umumiy qiymati, xarajatlari va pul oqimlari aniqlanadi. Ikkinchi bosqichda moliyalashtirish manbalarining qiymati, muddati va xavflilik darajasi baholanadi.

Xulosa qilib aytganda, yoqilg'i-energetika korxonalarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish tarmoqning investitsion faolligini oshirish, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash va strategik loyihalarni samarali amalga oshirishning muhim shartidir.

Mazkur yo'nalishda quyidagi amaliy takliflarni ilgari surish mumkin: har bir yirik investitsiya loyihasi bo'yicha moliyalashtirish portfelini ishlab chiqish; ichki mablag'larni investitsiya maqsadlariga yo'naltirish; xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish; davlat-xususiy sheriklik asosidagi loyihalar sonini oshirish; investitsiya loyihalarida risk xaritasi, stress-test va moliyaviy monitoring tizimini joriy etish.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining 'Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida'gi Qonuni, O'RQ-598-son, 25.12.2019. LEX.UZ.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining '2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida'gi PF-60-son Farmoni, 28.01.2022. LEX.UZ.
3. G'ozibekov D.G., Qoraliyev T.M. Investitsiya faoliyatini tashkil etish va davlat tomonidan tartibga solish. - T.: Matbuotchi, 1993.
4. Damodaran A. Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset. New York: Wiley, 2012.
5. Sharpe W.F., Alexander G.J., Bailey J.V. Investments. New Jersey: Prentice Hall, 1999.
6. World Bank. Public-Private Partnerships Reference Guide. Washington, DC: World Bank Group, 2017.